

Arie Bos: "Hoe de stof de geest kreeg. De evolutie van het ik."

Christofoor, 2008. ISBN 978 90 6238 8547

Bespreking: Jim van der Heijden

Dat dit vorig jaar uitgekomen boek nog niet in *Terugkeer* werd besproken is een omissie die ik graag wil herstellen. Ik las het nadat ik door *Het spirituele brein* wat had zitten somberen over de veelheid aan vertaalde rommel die schijnbaar eenvoudig zijn weg naar de Nederlandse markt mag vinden en mijn bui klaarde bij de proloog al op. Wat een meeslepend geschreven boek is *Hoe de stof de geest kreeg!* En wat is Arie Bos er goed in geslaagd om moeilijke stof voor een groot publiek toegankelijk te maken! Het enige dat mogelijk weerhoudt dat dit een wereldwijde bestseller wordt is dat het niet uit het Engelse taalgebied komt.

Goed, ik moest deze lof even kwijt, nu bent u vast benieuwd naar de auteur en naar de inhoud van dit juweeltje. Arie Bos is antroposofisch huisarts in Amsterdam en docent aan de Vrije Universiteit waar hij huisartsen opleidt en wetenschapsfilosofie doceert. Hij voert zijn lezers mee op een 460 pagina's lange spannende reis door de wetenschap en de filosofie op weg naar het begrijpen van de relatie tussen stof en geest. Hij doet dit op de manier van de enthousiaste gids die boordevol kennis zit en boeiend vertelt over details van vroegere en recente gebeurtenissen die hun afdrucken in het landschap hebben nagelaten zonder daarbij het doel van de reis uit het oog te verliezen.

Het boek begint met *Het ontstaan van de mensenfamilie* waarin wordt nagegaan wat het is dat de huidige mens onderscheidt van zijn voorgangers en andere primaten en of dit iets over de menselijke geest duidelijk kan maken. Achtereenvolgens passeren de Neanderthaler, de Cro-Magnonmens, hominiden en apen de revue waarbij hun ontwikkeling, mogelijkheden en beperkingen aan de orde komen. De vraag rijst dan of het ontstaan van de mens er niet vanaf het begin in zat, wat haaks lijkt te staan op de toevallige mutaties die het pad van de evolutie zouden bepalen. Maar, vraagt Bos, waarom zou de natuur geen doel mogen hebben?

Vervolgens wordt in *Wat is leven?* uitgezocht hoe de relatie tussen stof en leven in elkaar steekt, want als we die niet snappen blijft ook het verband tussen stof en menselijke geest duister voor ons. Waarom verbond op de vroege aarde de stof zich tot steeds complexere structuren en waarom resulteerde dat in DNA en levende organismen? Waarom wint orde het tijdelijk van chaos? Wat is leven? Om die vragen te kunnen beantwoorden duikt Bos in de thermodynamica, kwantummechanica en genetica en wil hij het fijne weten over veld- en informatietheorieën, licht en biofotonen. Leven blijkt een speciale vorm van informatie te zijn. Het is deze informatie die de moleculaire (stoffelijke) ordening van een organisme instandhoudt.

De ontwikkeling van het bewustzijn opent met de begripsverwarring over de term *bewustzijn* waar vrijwel iedere discipline een eigen invulling aan geeft. Daarna gaat het over de evolutie van het zenuwstelsel en het brein en waar en waarom de dood ontstond om uiteindelijk weer uit te komen bij het bewustzijn. Waarom hebben we dat en waarom is het zo uitgebreid? Een minutieuze verkenning van de moderne neurowetenschap leidt naar de opvatting van Herms Romijn die zegt dat bewustzijn iets is dat er al is. Het bewustzijn of de geest bestaat onafhankelijk van de hersenen.

Het laatste deel gaat over *Het ontwaken van de geest* en begint met de bijna-doodervaring. Hiervoor leunt Bos sterk op het in *The Lancet* gepubliceerde Merkawah-onderzoek en *Eindeloos bewustzijn*. Na een inleiding opent hij met de *man-met-het-gebit* als voor de BDE representatief verhaal waarna de ontwikkelingen vanaf Moody, de discussies over verklaringen die niet voldoen, Pam Reynolds en de gelijkenis tussen afzonderlijke bijna-doodervaringen volgen. Zo geeft de eerste helft van dit deel van het boek een goed overzicht van wat de BDE is, het onderzoek daaraan en de gedachten erover. Prima voor wie snel bijgepraat wil worden, maar voor de lezers van *Terugkeer* is het bekende stof die hier geen uitwijding nodig heeft.

Daarna volgt een bespreking waarin de antroposofische leer doorklinkt waarin, in navolging van oudere tradities, de mens als een viervoudig wezen wordt opgevat die bestaat uit een fysiek lichaam, een levenslichaam, een bewustzijnslichaam en het ik(-lichaam). Ik ben niet thuis in de antroposofie en het zou fijn zijn als het boek van Arie Bos ook in *Terugkeer* wordt besproken door iemand die dat wel is. Ervan bewust dat ik kan uitglijden, zal ik proberen de vierledige organisatie van de mens uit de antroposofie in het kort uit te leggen. Het uitgangspunt is dat de mens in twee werelden leeft, een materiële en een geestelijke. Het fysieke lichaam behoort tot de materiële wereld en heeft daarmee verbinding via de zintuigen en andere lichaamsorganen. Het levenslichaam (etherische lichaam) verzorgt de levensprocessen in het fysieke lichaam zoals de stofwisseling, de groei en de voortplanting. Het bewustzijnslichaam (astrale lichaam, ziellichaam) omgeeft de beide vorige lichamen en is de bron van wil, bewustzijn, gevoelens en emoties. Het ik(-lichaam) stuurt en organiseert de andere lichamen, het is de bron en de zingevoer van het geheel. Bos laat zien dat er meer systemen zijn die uitgaan van vier, steeds ongeveer overeenkomende, structuren. Hij noemt Amit Goswami niet, m.i. zou diens koppeling van traditionele Indische wijsheid met de kwantummechanica en de daaruit volgende kwantummonade en vier lichamen - ideeën-, mentaal-, vitaal- en stoffelijk - een bruikbaar aanvullend gezichtspunt bieden. En zo ook het idee van Fred Alan Wolf dat de geest, omdat die niet aan fysieke wetten gebonden is, na loskoppeling van het fysieke lichaam sneller dan het licht kan bewegen waardoor het tunneleffect uit de bijna-doodervaring optreedt.

Is dit nu aardige folklore die door de antroposofie in stand wordt gehouden of kunnen we er echt wat mee? Jazeker, zegt Bos. Nu komen de concepten samen die hij eerder in zijn boek besprak. Het stoffelijke lichaam bestaat uit moleculen die gehoorzamen aan de fysieke en chemische informatie van de stof. Het levenslichaam valt samen met het biofotonenveld dat de informatie levert en bewaart die nodig is voor het instandhouden, ordenen en onderling communiceren van cellen. Het bewustzijnslichaam komt overeen met het spatio-temporele (bewustzijns)veld, een veranderlijke structuur van informatie die via fotonen in wisselwerking staat met het organisme. Zijn conclusie is dat we een lichaam (fysiek lichaam en levenslichaam) en een ziel (bewustzijnslichaam) hebben. We zijn het 'ik' dat daar gebruik van maakt. Dit 'ik' is de geest die geen product van de hersenen is, maar - naar Bos vermoedt - uit een andere wereld voortkomt en daar naar teruggaat. Een wereld waar bijna-doodervaarders een glimp van hebben opgevangen toen zij - hun geesten - zich losmaakten van hun lichamenverzamelingen. Misschien, zegt hij, laat de bijna-doodervaring zien in welke richting de mens zich moet ontwikkelen, die van onvoorwaardelijke liefde.

Arie Bos heeft tegenover de overheersende materialistische opvatting een overtuigend beeld neergezet van een andere relatie tussen geest en stof. Daarin heeft de geest het primaat en daarmee worden door het materialisme onbegrepen, en daarom terzijde geschoven, verschijnselen zoals de samenhang van een organisme en de bijna-doodervaring beter begrepen.

Zo heeft hij waargemaakt wat hij aan het begin van zijn boek beloofde. Een boek dat uitnodigt tot herlezen en daarna opnieuw openslaan.

NOOT

In *Het bestaan van de ziel*, waar ik vol lof over was, schrijft de arts-internist Larry Dossey uitvoerig over de BDE van de blinde Sarah die tijdens een operatie een hartstilstand kreeg. Aan haar verbaasde artsen beschreef ze daarna nauwkeurig wat ze in de operatiekamer had gezien en gehoord. Dossey vertelt ook over haar persoonsverandering en verwerking. Kenneth Ring las dit verhaal, wilde Sarah ontmoeten en vroeg Dossey om informatie. Die moest toen toegeven dat hij de blinde Sarah en haar BDE had verzonnen. Dossey rechtvaardigde dit door te stellen dat hij overtuigd was van het bestaan van zulke gevallen en hij die alleen nog moest tegengekomen.

Of dit werkelijk Dossey's beweegreden is geweest of dat hij zijn succes een duwtje in de rug wilde geven laat ik in het midden, zeker is dat hij de zaak van de BDE en de BDE-ers heeft geschaad. Om dergelijke kwesties te voorkomen zou iedereen die de BDE tot zijn of haar onderwerp maakt, en dat zijn vaak niet-BDE-ers, er van doordrongen moeten zijn dat zorgvuldigheid en eerlijkheid - altijd en zeker bij de BDE - hoog in het vaandel behoren te staan.

Dit is ook waarom ik bedenkingen heb tegen het steeds verder verspreiden van de sage (van *was gesagt wird*) van de *man-met-het-gebit* omdat zo telkenmale de, door het opnemen in een wetenschappelijk artikel, verkregen status waar en representatief te zijn wordt bevestigd en versterkt terwijl die (nog) niet kan worden waargemaakt. De waarheid is dat dit drie decennia oude verhaal nog altijd stoelt op slechts één zegsman die niet de, zoekgeraakte, patiënt is. Hopelijk wordt op zijn minst toch nog een tweede bron gevonden. Tot dat moment zou terughoudend met deze vertelling moeten worden omgegaan, zodat niet de indruk kan ontstaan dat het meer is dan een onbevestigd verhaal. Hoe klein de kans ook wordt geacht dat er iets mis mee is, het is niet in het belang van de BDE en de BDE-ers dat het risico wordt genomen dat dit een canard blijkt te zijn. Overigens ook niet voor Arie Bos en anderen die dit verhaal mogelijk niet hadden gebruikt indien ze er meer over hadden geweten.

Gepubliceerd in 'Terugkeer' 20^e jg., Nr. 4